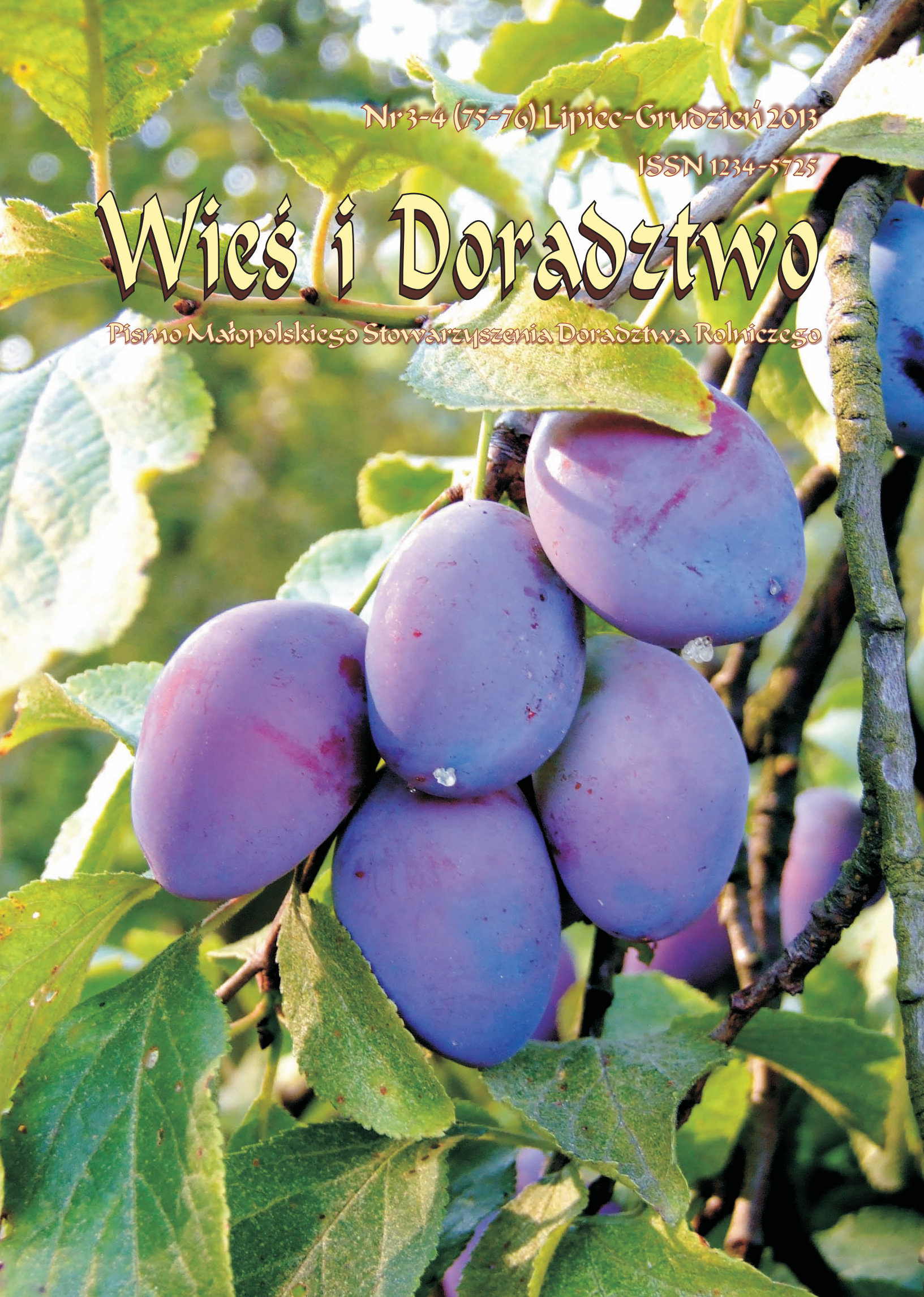

Nr 3-4 (75-76) Lipiec-Grudzień 2013

ISSN 1234-5725

Wież i Doradztwo

Pismo Małopolskiego Stowarzyszenia Doradztwa Rolniczego

Wież i Doradztwo

DORADZTWO I EDUKACJA

- Barbara Kielbasa, Maciej Okrajni
Wymogi wzajemnej zgodności w wybranych gospodarstwach realizujących programy rolnośrodowiskowe 2
- Krystyna Vinohradnik
Doradztwo rolnicze na Węgrzech – system i struktura organizacyjna 8

WIELOFUNKCYJNY ROZWÓJ OBSZARÓW WIEJSKICH

- Bronisław Brzozowski
Spółdzielnia jako forma organizacyjna stosowana w działalności gospodarczej i społecznej 10
- Krystyna Vinohradnik, Agnieszka Tworzyk
Postawy rolników wobec idei spółdzielczości 17

EKONOMIA

- Jan Siekierski
Strategia Rozwoju Kraju 2020 26
- Tomasz Wojewodzic, Robert Witkowiec
Dynamika zmian liczebności beneficjentów jednolitej płatności obszarowej w makroregionie Małopolska i Pogórze 35

EKOLOGIA I OCHRONA KRAJOBRAZU

- Ryszard Kostuch
Znaczenie użytków zielonych w gospodarce, w środowisku oraz w terapii 38
- Jacek Kostuch
Ptaki w środowisku 41

TECHNOLOGIA PRODUKCJI

- Maciej Okrajni
Corzyści z integrowanej produkcji w kontekście uwarunkowań rolnictwa województwa małopolskiego 46

KRONIKA MSDR

- Henryk Dankowiakowski
Szkolenia cross-compliance w Małopolsce 50

Od Redakcji

Nr 3-4(75-76)/2013

Szanowni Czytelnicy,

W bieżącym numerze *Wież i Doradztwo* kontynuujemy cykl prezentujący systemy doradztwa rolniczego w krajach Unii Europejskiej. Znajdą tu Państwo opis systemu i struktury doradztwa na Węgrzech.

Czy spółdzielczość to dobra forma organizacyjna w działalności gospodarczej? Wydawałoby się, iż jest to pytanie retoryczne. Powszechnie znane – idea, wartości i zasady organizowania się we współpracy – nie wszędzie i nie w każdym systemie politycznym i gospodarczym były jednoznacznie rozumiane. Stąd, m.in. w Polsce, jest obecnie wiele wątpliwości wobec tej formy gospodarowania. W tym numerze dwa artykuły na temat spółdzielczości – jej historii i postaw rolników wobec tej formy współdziałania.

Czy o cross-compliance, o płatnościach obszarowych jest jeszcze coś więcej do dodania? Pewnie tak. Informacji nigdy za dużo. Nowy okres programowania niesie z sobą zmiany w dotychczasowym podejściu do tych zagadnień. Ale to też okazja do analiz i podsumowań – oceny zmian w gospodarstwach po wprowadzeniu zasady cross-compliance i zmian w liczebności gospodarstw pobierających dopłaty obszarowe.

Produkcja integrowana – zasady jej prowadzenia i obowiązki ich przestrzegania w kontekście warunków rolnictwa województwa małopolskiego i kształtujących ją czynników: płodozmianu, uprawy gleby, nawożenia, ochrony roślin, kosztów i opłacalności produkcji – to treści artykułu w dziale Technologia produkcji. Jak zwykle znajdują Państwo interesujące artykuły na temat środowiska – ptaków i użytków zielonych, ich znaczenia w środowisku i terapii.

Artykuł Strategia rozwoju kraju do 2020 stanowi studium historycznego podejścia do rozwoju społeczno-gospodarczego w ujęciu strategicznym. Autor omawia priorytety i cele przyjęte w strategii Europa 2020 oraz przyjęty w tym na poziomie krajowym dokument Krajowy Program Reform.

Zarząd i Rada MSDR

REDAGUJE ZARZĄD
MAŁOPOLSKIEGO STOWARZYSZENIA
DORADZTWA ROLNICZEGO
oraz

ZAKŁAD ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH I DORADZTWA,
INSTYTUT EKONOMICZNO-SPOŁECZNY,
UNIwersytet Rolniczy
IM. HUGONA KOŁŁATAJA W KRAKOWIE

PREZES ZARZĄDU MSDR: dr hab. inż. Józef Kania, prof. UR
REDAKTOR ODPOWIEDZIALNY: dr inż. Krystyna Vinohradnik
31-121 Kraków, ul. Czysza 21
tel. 12 662 43 31, fax 12 633 15 61
e-mail: zdr@ur.krakow.pl; www.msdr.edu.pl
Skład oraz zdjęcia na okładce: mgr Agnieszka Tworzyk (Zakład Rozwoju Obszarów Wiejskich i Doradztwa, Instytut Ekonomiczno-Społeczny)

Krystyna Vinohradnik

Doradztwo rolnicze na Węgrzech – system i struktura organizacyjna

Artykuł jest kontynuacją rozpoczętego w numerze 1-2(73-74) z 2013 r. cyklu prezentującego systemy doradztwa rolniczego w krajach Unii Europejskiej, będące wynikiem badań prowadzonych w ramach projektu „**Prospects for Farmers Support: Advisory Services in European AKIS**”. Tu prezentujemy wybrane informacje i dane dotyczące rolnictwa oraz charakterystyczne cechy systemu i struktury organizacyjnej doradztwa rolniczego Węgier.

Wybrane wskaźniki charakterystyczne dla rolnictwa

Węgry to kraj o obszarze 93 030 km², który zamieszkuje 9 971 727 osób (dane z 2011). Wielkość obszarów wiejskich to 63,88% ogółu powierzchni kraju. Obszar użytków rolnych wynosi 4 686,3 tys. ha. Udział rolnictwa w PKB wynosi 3,53%, natomiast PKB na 1 mieszkańca wynosi 9 800 €. Liczba zatrudnionych w rolnictwie wynosi 4,4% ogółu zatrudnionych. Zarejestrowanych jest tu 576,8 tys. gospodarstw, w tym 189 305 otrzymujących dopłaty bezpośrednie. Wśród właścicieli gospodarstw największy odsetek stanowią osoby w wieku powyżej 55 lat (57,2%), młodzi rolnicy to zaledwie 7,1% ogółu. Liczba gospodarstw o wielkości ekonomicznej powyżej 100 ESU wynosi 2 183 (0,4% ogółu). Średnia wielkość gospodarstwa wynosi 8,1 ha. Liczba grup producentów 246 (20500 członków). Liczba doradców ogółem 1389, w tym 687 publicznych, 500 prywatnych oraz 202 izb rolniczych. Wartość produkcji rolnej wynosi 7 665 mln €. Główne produkty rolnicze to: zboża (13 814,5 tys. t łącznie), buraki cukrowe (770,5 tys. t), rośliny oleiste 1 895,0 tys. t). W produkcji warzyw dominuje pomidor (165 tys. t), w owocach – jabłka (235 tys. t), w produkcji mięsa: wieprzowina (548,0 tys. t), baranina (387,3 tys. t) oraz drób (383,5 tys. t).

Geneza i rozwój doradztwa rolniczego

Węgierskie doradztwo rolnicze w formie zorganizowanej ma niezbyt odległą historię. Przed 1990 r., w okresie kiedy w strukturze obszarowej dominowały wielkoobszarowe gospodarstwa stanowiące własność państwa lub spółdzielni, doradztwo rolnicze świadczone było przez ekspertów specjalizujących się w produkcji rolnej na dużą skalę.

W okresie przedakcesyjnym do Unii Europejskiej, wraz ze zmianami politycznymi i gospodarczymi, którym towarzyszyła prywatyzacja rolnictwa oraz różne formy przedsięwzięć joint-venture w rolnictwie i przetwórstwie, pojawiła się konieczność zatrudniania doradców wyspecjalizowanych w specjalistycznych działach produkcji rolnej. W tym czasie doradztwo zorganizowane było w formie firm konsultingowych (ok. 200 w całym kraju), prowadzą-

cych odpłatne usługi dla rolników w oparciu o kontrakty. Oznaczało to, iż po dokonaniu płatności za usługę doradcą rolnik miał prawo ubiegania się o państwową dotację o wartości uzależnionej od jego rocznego zysku. Przełomowym dla doradztwa aktem normatywnym było zarządzenie ministra rolnictwa (95/1999) ustanawiające obowiązek rejestracji doradców na liście ministerstwa rolnictwa. Określało ono również wymagania, jakie musieli spełniać doradcy (m.in. pod względem profesjonalnym i etycznym), aby zostać zarejestrowanym i być subsydiowanym ze środków finansowych państwa za świadczone usługi.

Po akcesji Węgier do Unii Europejskiej system subsydiowania doradztwa nie został zmieniony, lecz wprowadzone zostały dodatkowe zadania dla doradztwa związane z realizacją wspólnej polityki rolnej. Jesienią 2003 roku wydano nowe rozporządzenia UE (1782/2003/EK i 1783/2003/EK), które z pewnością miały wpływ na system doradztwa rolniczego, z uwagi na konieczność wprowadzania zasady cross-compliance i przeznaczenie środków finansowych na ten cel (również dla doradztwa). Wprowadzono obligatoryjnie budowę do 2007 r., we wszystkich krajach UE systemu doradztwa rolniczego (FAS). Reforma WPR zakładała, że FAS zajmie się co najmniej cross-compliance. Mimo, że budowa FAS była obligatoryjna, to rolnikom pozostawiono wolny wybór odnośnie uczestnictwa w tym systemie. Przebudowa systemu doradztwa rolniczego na Węgrzech wpisywała się w ramy 100-etapowego rządowego programu rozwoju.

W porównaniu do obecnego systemu, utworzone nowe, terenowe (subregionalne) ośrodki doradztwa (TAC), z określonym statusem prawnym, oznaczać będą istotną zmianę. Założono bowiem, iż funkcję tę mogą pełnić zarówno szkoły zawodowe oraz firmy lub inne organizacje zatrudniające doradców zawodowych. Ośrodki te zostały usytuowane w terenie (powiatach), a liczba zatrudnionych tam doradców zależy od liczby rolników pracujących na tym terenie. Doradcy – w układach terytorialnych – mogą świadczyć usługi doradcze w ramach stosunku pracy. Do końca 2006 r. finansowanie TAC było zapewnione głównie z państwowych dopłat bezpośrednich przyznanych organizacjom doradczym i dotacji normatywnych przyznanych rolnikom na korzystanie z usług doradczych. Wsparcie finansowe usług doradczych świadczonych rolnikom od 2007 r. jest oparte głównie na generalnej zasadzie UE, która mówi, że wspiera się rolnika jako beneficjenta. Kwota może wynieść do 80% (do max. 1500 € / usługę) sumy umowy zawartej pomiędzy rolnikiem i organizacją doradcą – zarejestrowaną, posiadającą uprawnienia i funkcjonującą w systemie doradztwa (FAS). Finansowanie wielopoziomowe struktury organizacyjnej w formie dotacji kra-

jowych jest coraz mniejsze. Opłaty za usługi doradcze powinny być w przyszłości bardziej wyważone i współzależne zarówno od oczekiwanych przychodów doradcy jak i możliwości finansowych klientów doradztwa – rolników.

Organizacja systemu doradztwa współcześnie

Obecną organizację doradztwa rolniczego na Węgrzech można określić jako nieskoordynowany system składający się z wielu aktorów. W jego skład wchodzi cztery główne typy instytucji/organizacji, a mianowicie: (a) doradztwo bezpłatne prowadzone na terenie całego kraju, finansowane ze środków finansowych UE oraz środków krajowych; (b) węgierski FAS, gdzie usługi doradcze świadczone przez wchodzące w jego skład organizacje finansowane są w 80% ze środków przeznaczonych na realizację WPR; (c) doradztwo komercyjne; oraz (d) doradztwo prowadzone przez firmy produkujące środki do produkcji rolnej.

Warto spojrzeć na dwa pierwsze typy. *Doradztwo bezpłatne* prowadzone jest na terenie całego kraju przez dwa typy organizacji. Najbardziej znane, istniejące od wczesnych lat 90. XX w., posiadające najszerzą sieć doradczą, jest „wiejskie doradztwo“, zatrudniające obecnie około 600 doradców. Każdy doradca świadczy bezpłatne usługi doradcze dla producentów rolnych w 1-20 wsi (liczba wsi przypadająca na jednego doradcę zależy m.in. od jej wielkości i liczby gospodarstw, typu i specyfiki produkcji rolnej). Ostatnio doradcy ci byli zaangażowani głównie w pomoc rolnikom przy opracowaniu wniosków aplikacyjnych o dopłaty bezpośrednie lub wsparcie innych przedsięwzięć podejmowanych przez właścicieli gospodarstw. Ich rola w systemie doradztwa nie jest jednoznaczna. Zgodnie bowiem z regulacją prawną UE doradcy będący pracownikami służb publicznych, a tym samym częściowo odpowiedzialnymi za sprawowanie kontroli nad producentami rolnymi nie powinni wykonywać usług odpłatnych, ponieważ nie istnieje stosunek pracy kontraktowej między nimi a rolnikami, a w związku z tym doradcy nie mogą być – z mocy prawa – pociągnięci do odpowiedzialności za porady, jakich udzielają. W praktyce jednak często bywa inaczej. Drugim znaczącym ogniwem jest Węgierska Izba Rolnicza, zatrudniająca około 200 doradców i prowadząca do końca 2013 bezpłatne usługi doradcze nazywane „kompleksowym doradztwem rolniczym“. Usługi te jednak są częściowo dofinansowane z budżetu UE przeznaczonego na wsparcie techniczne i adresowane są do wszystkich producentów rolnych (nie tylko członków Izby). Usługi te obejmują: cross-compliance, dopłaty bezpośrednie, oraz działania związane z rozwojem obszarów wiejskich. Izba zamierza również świadczyć usługi związane z przygotowaniem elektronicznych wniosków aplikacyjnych o wsparcie przedsięwzięć rolniczych, jednak – jak dotąd – nie ma dostępu do bazy danych o producentach i ich gospodarstwach. *Doradztwo subsydiowane (FAS)* – ustanowione obligatoryjnie celem realizacji WPR, finansowane jest budżetu przeznaczanego na wsparcie techniczne. Pod względem organizacyjnym FAS składa się z kilku poziomów. Na poziomie krajowym jest Narodowe

Centrum Doradztwa i Edukacji (NAKVI) jako koordynator systemu, którego rolą są: szkolenia i monitorowanie organizacji działających na niższych poziomach, dostarczanie informacji, materiałów szkoleniowych oraz podstawowych technologii informatycznych. Ponadto w systemie znajduje się: (a) siedem regionalnych centrów doradztwa (są to głównie uniwersytety) pełniących podobne funkcje do NAKVI; (b) 82 subregionalnych centrów doradztwa (m.in. powiatowe izby rolnicze, agencje konsultacyjne, instytuty badawcze), spośród których obecnie tylko około 50% rzeczywiście jest zaangażowanych w doradztwo rolnicze. Centra te odpowiedzialne są za przygotowanie kontraktów między producentami rolnymi i doradcami na świadczenie usług doradczych oraz za koordynację procesu doradczego na poziomie lokalnym.

Pozostałe dwa ogniwa – *doradztwo komercyjne* i *doradztwo prywatne* pełnią obecnie mniej znaczącą rolę. Bardzo często nawiązywanie kontaktów z doradcami prywatnymi ma swe źródła we wcześniejszej współpracy z organizacjami FAS, czasem z wcześniejszymi doświadczeniami we współpracy z firmami zagranicznymi, skupiającej się na wysoce specjalistycznej produkcji. Jednakże można zauważyć dość szybki rozwój tego sektora usług doradczych oraz jego konkurencyjność w stosunku do doradztwa publicznego i subsydiowanego. Niezwykle szybko rozwinął się np. rynek usług doradczych w dziedzinie przygotowania wniosków aplikacyjnych związanych z inwestycjami w gospodarstwie, gdzie przygotowanie projektu wymaga specjalistycznej wiedzy i umiejętności. Podobnie bardzo aktywny jest rynek usług doradczych związanych ze sprzedażą środków do produkcji. Ich wiedza i umiejętności promocyjne znacznie związane z nowymi produktami na rynku wyprzedzają wiedzę doradców publicznych.

Podsumowanie

Mija właśnie 25 lat od początku zmian w strukturze gospodarki i 10 lat członkostwa Węgier w strukturach UE. Analizując system i strukturę organizacyjną doradztwa rolniczego sami Węgrzy mają wątpliwości związane z podejściem do doradztwa i stawiają wiele pytań, w tym m.in.: (1) Czy rolnicy powinni płacić za porady (mimo, że obecnie opłaty te są niskie)? (2) Czy rolnicy powinni uczestniczyć w planowaniu usług doradczych, aby odpowiadały ich potrzebom? (3) Czy pozwolić na świadczenie identycznego zakresu usług doradczych przez wiele różnych podmiotów (czy dokonać podziału zakresu usług między podmioty doradcze)? (4) Jaką w związku z tym przyjąć definicję doradztwa rolniczego i czy powinno się zapisać zakres usług doradczych w akcie legislacyjnym Węgier?

Bibliografia

Kozari J., *Hungarian Country Report*, 2013.

dr inż. Krystyna Vinogradnik

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Tarnowie